

concentratie van daarvan afgeleide giftige stoffen in de Nederlandse drinkwaterreservoirs nog tientallen jaren blijven oplopen. Als tegen het midden van de volgende eeuw door menselijk toedoen de zeespiegel sneller gaat stijgen dan toch al het geval is, dan liggen de oorzaken daarvan onder andere in ons verstoken van brandstoffen sinds 1850 en het in de atmosfeer brengen van bepaalde chemische verbindingen met zeer lange levensduren.

Wat betreft de milieugevolgen van het economisch handelen, had Vader Cats ongelijk: steeds weer blijkt het de *baet* te zijn (in de vorm van economisch gewin en welstand nu) die voor de *cost* (in de vorm van milieuschade en draagvlak-afkalving) uitgaat. En met zaken die ons pas in de toekomst raken, heeft onze maatschappij betrekkelijk weinig consideratie; steeds minder zelfs, naarmate die zaken zich later zullen voordoen.

Een van de eerste economen die zich met onder andere milieuvraagstukken bezighield (*Pigou*, hij schreef in de jaren twintig) sprak van het 'tekortschietend verziend vermogen'

van de mens; kortzichtigheid, in gewoon Nederlands. Wie dan leeft, die dan zorgt. Na ons de zondvloed. Die vertekening corrigeren, blijkt een ingrijpende en daarom moeilijke zaak.

We gaan individueel en collectief nog steeds door met het afwentelen van de gevolgen van ons handelen op toekomstige generaties (om van de afwenteling op andere soorten en op minder machtige of koopkrachtige groepen in de maatschappij nog maar te zwijgen). Dat komt doordat er een afstand zit, in tijd uitgedrukt, tussen het moment van veroorzaking van een milieuprobleem, en het tijdstip waarop zich dat probleem concreet manifesteert. Soms dragen we daar zelf de wrange vruchten van, getuige het feit dat het opruimen van de bodemvervuiling in ons land vele malen duurder is dan het zou zijn geweest om via maatregelen destijds die vervuiling te voorkomen. Vaak leggen we de rekening op het bordje van onze kinderen en kleinkinderen.

Het Nationaal Milieubeleidsplan in Nederland beoogt die milieudegradatie *binnen een generatie* in de hand te krijgen –

zo rond 2010. Internationaal gezien, is dat een zeer vooruitstrevend plan. Nationaal krijgt men er eigenlijk alleen maar de handen mee op elkaar zolang het beleid niet concreet wordt vertaald: zodra dat dreigt of gebeurt, vallen er kabinetten en lappen we snelheidsbeperkingen of lozingsvoorschriften aan onze laarzen. Ook in ons land lopen we dus nog steeds het risico dat de tijd ons mores zal moeten leren, verbale zorgen voor morgen ten spijt.

Waar dit alles op neer komt, is, dat de maatschappelijke veranderingen die nodig zouden zijn om onze economie *echt* duurzaam (in de betekenis van: houdbaar, ecologisch inpasbaar) te maken, aan hinderlijke en gevaarlijke wetten van traagheid mank gaan, die diep verankerd liggen in ons denken en in het maatschappelijk stelsel. Het zal inzet kosten en tijd, veel tijd vergen, om die traagheden te overwinnen. □

Prof.dr. J.B. Opschoor is hoogleraar milieueconomie aan de Vrije Universiteit en voorzitter van de Raad voor Milieu en Natuur Onderzoek. Hij was van 1978 tot 1981 columnist van VU-Magazine.

Is de vrije tijd om van te genieten? Of om je in te zetten voor een vereniging of politieke partij? Omgaan met een schaars goed.

Gebrek aan vrije tijd

De Tilburgse hoogleraar vrijetijds-wetenschappen *prof.dr. Theo Beckers* heeft het druk. Op symposia, in kranten en op radio en tv moet hij veelvuldig spreken over de verruiming van de winkelsluitingstijdenwet, de openstelling van een bibliotheek op zondag of de vierdaagse werkweek. "Daar zie je al meteen een paradox. De Dienstenbond FNV pleit voor een vierdaagse werkweek, maar wil niet dat de winkels langer dan tot zes uur open zijn. Hoe kan je nu aan de ene kant voor flexibilisering zijn en aan de

andere kant zo hechten aan klassieke tijds-kaders?"

We komen meer paradoxen tegen. Waarom is er bijvoorbeeld een wetenschap, compleet met probleemstellingen, in het leven geroepen voor zoiets moois als vrije tijd? Voor het antwoord op die vraag moeten we vijftig jaar terug. Een van de allereerste sociaalwetenschappelijke studies is een onderzoek naar de vrijetijdsbesteding bij arbeiders, uit 1936. Dat deze geschreven werd, had alles

